

Gənc nəslin bədii ədəbiyyata biganəliyinin fəsadları

Ədəbiyyatın, incəsənətin təbliğinin spesifik yolları tapılmalıdır

Məktəbyaşlı uşaqların, yeniyetmələrin bədii ədəbiyyata marağının azalması artıq təkcə bizim yox, əksər ölkələrin problemidir. Bu mənada məsələnin nə qədər aktual olduğunu düşünmək çətin deyil. Məsələn, qardaş ölkə Türkiyənin Təhsil Nazirliyinin uşaq və gənclər üçün tərtib etdiyi "100 təməl əsər" adlı siyahıda 6-7 yaşdan 10-15 yaşa qədər uşaqların oxumalı olduqları klassik əsərlərin adı yer alıb. Nəşriyyatlar əsərləri yaş qrupları üzrə çap ediblər. İş o yerə çatıb ki, həmişə müəllimlərdən və digərlərdən birini tutan Rusiya da narahatlığını oxşar metodla ifadə edib.

"Uşaq və yeniyetmələr üçün 100 əsər" onların dünyagörüşünün və bədii zövqünün formalaşmasına hesablanıb. Rusiya təhsilinə cavabdeh şəxslər hesab edirlər ki, bədii ədəbiyyat siyahısının yaş qrupları üzrə düzgün tərtibi böyüyən nəslin təkcə bədii zövqünü formalaşdırmağa xidmət etmir, həmçinin onlarda vətənpərvərlik hissi tərbiyə edir. "Hərb və Sülh", "Sakit Don", "İnsanın taleyi" və s. kimi əsərlər onlarda mübarizə ruhu yaradır, Vətəni sevməyə sövq edir, gənc nəslin milli mədəniyyətini inkişaf etdirilməsi və vətənpərvərlik hisslərinin tərbiyəsində rol oynayır.

Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bizim ümumtəhsil məktəblərində də müəllimlər dərəcələri münasibət var: həm müəllimlər, həm də şagirdlər tərəfindən. Müəllimlər "Kurikulum şagirdlərə ev tapşırığı və əlavə oxu verməyə imkan vermir" deyərək, özlərinə haqq qazandırmağa çalışırlar. Tədris metodunun "şagirdlərin biliklərə dərəcədə yiyələnməsi" tələbi müəllimlərin bu mövzuda yaxalarını kənara çəkmələrinə bir növ imkan yaradıb. Hətta "kurikulum çərçivəsində müəllimi də sinifdə edirlər" deyənə var. Faktlar isə göstərir ki, müəllimlərin "yaxalarını kənara çəkmə" metodları şagirdlərin bədii təfəkkürünün ziyanına işləyir. Digər tərəfdən, uşaqların az-çox oxuduqları ədəbiyyat, test sualları çərçivəsindən kənara çıxır. Bu isə onların şifahi nitqlərində, düşüncələrini sözlə ifadə etmələrində məhdudiyyət yaradır.

Uşaq və gənclərin bədii ədəbiyyata biganəliyi Təhsil Nazirliyini bir neçə ildir ki, bu istiqamətdə hərəkətə gətirib. Məsələn, təhsil nazirinin əmri ilə artıq bir neçə ildir ki, "Ədəbiyyat biliciləri" müsabiqəsi keçirilir. Məktəb, rayon (şəhər) və respublika mərhələsindən ibarət olan müsabiqə Azərbaycan və dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin yaradıcılıqları haqqında şagirdlərin məlumatlılıq səviyyəsinin artırılması, onların müəllimlərə meyil və maraqlarının gücləndirilməsi, yaradıcı qabiliyyətlərinin aşkarlanması məqsədli daşıyır.

Maraqlıdır, zamanın, qloballaşan dün-

yanın diktəsinə tabe olduğu, diqqətin texnologiyalara yönəldiyi bir vaxtda yetişməkdə olan gəncliyi maraqlarından ayıraraq bədii ədəbiyyatla təmas yaratmaq mümkün olacaqmı? Hər halda, ədəbiyyat adamları o qədər də ümitsiz görünmürlər.

ŞAGİRD LƏRİN DÜNYAGÖRÜŞÜNƏ TƏSİR

"Son illərdə şagirdlərin müəllimlərinin gündəmdədir" deyən "Ədəbiyyat biliciləri" müsabiqəsinin təşkilat komitəsinin sədr müavini, Yazıçılar Birliyinin katibi Rəşad Məcid hesab edir ki, orta mə-

bədii ədəbiyyat oxuyanlar daxilən daha zəngin olurlar. Hesab edirəm ki, bu cür təbliğatla orta məktəb şagirdlərini müəllimlərə nəinki cəlb etmək olar, onların bədii təfəkkürünün inkişafına nail olmaq da mümkündür. Bu isə şagirdlərdə bir sıra müsbət keyfiyyətlərin formalaşmasına səbəb olacaqdır.

MÜBARİZƏ ƏZMİNİN YÜKSƏLMƏSİNƏ XİDMƏT

Yazıçılar Birliyinin katibi İlqar Fəhmi zamanı bir qədər fərqli hesab edir: "Artıq bir qədər fərqli döndür. Ədəbiyyatın, in-

təb şagirdlərinin ədəbiyyat adamları ilə görüşlərinin, onların həyatına, gələcək yaradıcılıqlarına, münasibətlərinə, baxışlarına müsbət təsiri olur: "Ümumiyyətlə, bədii ədəbiyyata marağın azalması ilə bağlı cəmiyyətin narahatlığı var. Uşaqlarda məktəb illərindən müəllimlərin tədris metodunun "şagirdlərin biliklərə dərəcədə yiyələnməsi" tələbi müəllimlərin bu mövzuda yaxalarını kənara çəkmələrinə bir növ imkan yaradıb. Hətta "kurikulum çərçivəsində müəllimi də sinifdə edirlər" deyənə var. Faktlar isə göstərir ki, müəllimlərin "yaxalarını kənara çəkmə" metodları şagirdlərin bədii təfəkkürünün ziyanına işləyir. Digər tərəfdən, uşaqların az-çox oxuduqları ədəbiyyat, test sualları çərçivəsindən kənara çıxır. Bu isə onların şifahi nitqlərində, düşüncələrini sözlə ifadə etmələrində məhdudiyyət yaradır.

cəsənətin təbliğinin spesifik yolları tapılmalıdır. Bu yollardan biri də müasir, dinamik cəmiyyətə uyğun olan yarışma üslubudur. Ədəbiyyatın təbliğində də məhz bu yarışma üslubundan istifadə olunması təqdirləyiq haldır. Ədəbi yaradıcılıq elə bir prosesdir ki, o, hardasa yeniyetməlik vaxtından özünü göstərir. Əminəm ki, o müsabiqədə iştirak edən və yüksək yer tutan iştirakçıların böyük əksəriyyətinin yeniyetmə səviyyəsində də olsa, müəyyən yaradıcılığı var. Onlar hekayələr, esselər və ya şeirlər yazırlar. Mən əminəm ki, o qələm sahiblərinin içindən gələcəkdə şair, yazıçı və ya publisist çıxa bilər". Yazıçının fikrincə, ümumiyyətlə, uşaqlar arasında müəyyən yarışmaların olması istər təhsil sahəsində, istərsə də digər sahələrdə stimullaşdırma prosesləridir: "Gələcək fəaliyyətlərində də uşaqlarda belə bir hiss yaranacaq ki, sadəcə, nəyisə bilmək kifayət etmir, bu biliyi yüksək səviyyədə çatdırmaq, özünü təsdiq etmək, tanıtdırmaq, məqsədlərin uğrunda sona qədər mübarizə aparmağa yardım edəcək. Müəllim, müəyyən intellekti, eruditsiyası olan uşaqların mübarizə əzminin yüksəlməsinə xidmət edəcək".

HƏR BİRİMİZİN GÜNAHI

"Ulduz" jurnalının baş redaktoru Qulu Ağsəsin fikrincə, insan nə qədər çox müəllim edərsə, onun danışığı tərtib düzəldir, söz ehtiyatı artır: "O, bəlkə də ən müşkül məsələni dilindəki hansısa ehtiyat bir sözlə həll edə bilər. Təəssüf ki, bu gün orta məktəblərdə, xüsusən ixtisas seçiminə görə, ədəbiyyata maraq həddən artıq aşağıdır. Valideyn artıq 4-cü, 6-cı sinifdən uşa-

ğının hansı sahəyə gedəcəyini müəyyənləşdirir və onun fikrini ədəbiyyatdan uzaqlaşdırır. Bu cür müsabiqələrdə iştirak edən uşaqlar hansı sənət sahibi olmasından asılı olmayaraq, öz fikirlərini çox dəqiq ifadə edə biləcəklər. Məsələn, Türkiyə prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan elə mətləblər var ki, şeirlə deyir və publika da onu sevmə-sevə dinləyir". Baş redaktor həm ali, həm orta ixtisas, həm də orta ümumtəhsil məktəblərində ədəbiyyata olan münasibətdən narazı olduğunu deyir: "Biz tələbə və şagirdlərlə görüş keçirəndə, onların simalarında emosiya olmur. Bədii ədəbiyyatla, bədii sözlə məşğul olmamaqdandır ki, emosiya çatışmır. Bu, valideyndən tutmuş məktəbə qədər, hər birimizin günahıdır. Müxtəlif nəşriyyatlar uşaqlar üçün kifayət qədər nəşrlər buraxırlar. Dünya ədəbiyyatının, o cümlədən bizim nağılların, dastanların uşaq formasını hazırlayırlar. Valideyn övladı ilə bərabər gəzintiye çıxanda yolunu kitab mağazalarından da salmalıdır. Bəzən valideyn uşağına kitab alıb verir, amma onu sonradan müzakirə etmir. Uşaq bədii ədəbiyyatı mətn olaraq mənimsəyir, amma öz fikirlərini bölüşə bilmir, çünki ədəbiyyat həm də nitqdır. İstədim ki, valideynlər uşaq üçün aldıkları kitabı özləri də vərəqləsinlər, uşaqla həvəs yaratmaq üçün ona sual versinlər. İmkan yaratsınlar ki, onlar səhv fikirlərini də desinlər. Yoxsa biz orta və ali məktəblərdə şagirdlərlə, tələbələrlə görüşə gedəndə onların üzündəki donuq ifadəni silə bilməyəcəyik. Onlara sual verəndə qorxacaq, ünsiyyətdən qaçacaqlar. Ədəbiyyat isə adamı yetişdirir, ruh halına gətirir".

BƏDİİ ZÖVQÜN FORMALAŞMASINDA MÜTALİMİN ROLU

Səbail rayon 7 saylı tam orta məktəbin ana dili və ədəbiyyat müəllimi Kifayət Qurbanova məktəblərdəki real mənzərəni belə təsvir edir: "Şagirdlər müəllimlərlə görüşmək istəmir. Onlara tətilərdə müəllimlərlə görüşmək istəyir. Bəziləri oxusa da, bir çoxları oxumur. Onlar öz seçimlərini ixtisas qrupuna görə müəyyənləşdirirlər. Bu seçim isə onları bədii qiraətdən uzaqlaşdırır. "Bizə imtihanada ədəbiyyat lazım deyil" deyirlər. Oxuyanda da daha çox dektiv əsərlər oxuyurlar". K.Qurbanova müəllimin şagirdlərin şəxsiyyət kimi yetişməsinə xüsusi vurğulayır: "Şagirdlər bədii kitab oxuyanda onların dünyagörüşü, bədii zövqü formalaşır. Müəllim onlarda humanist hisslər, vətənpərvərlik duyğuları, milli məniyyət şüuru tərbiyə edir". Müəllim hesab edir ki, uşaq və yeniyetmələrin müəllimlərlə həvəsinin formalaşmasında təkcə məktəbin rolu azdır. Bu istiqamətdə ailə mühitinin, telekanalların da rolu əhəmiyyətlidir: "Uşaqlar üçün stimullaşdırıcı yarışlar, müsabiqələr keçirilməli, onlara müəyyən hədiyyələr təqdim olunmalıdır. Ətrafdakı mənzərə də "kitab oxu!" fikirlərini diktə etməlidir. Həmçinin vətəndaş cəmiyyətinin də bu istiqamətdə fəaliyyəti olmalıdır. Bu baxımdan, bu cür həlli vacib məsələdə bir sıra amillərin rolu birgə olmalıdır".

Razılaşmaq ki, problemin həlli istiqamətində ölkədə sayı çox olsa da, Qeyri Hökumət Təşkilatlarının rolu hiss olunmur. Bu mənada cəmiyyət keyfiyyəti üstələyib. Vətəndaş cəmiyyətinin fəaliyyəti isə bu istiqamətdə böyük təsirə malik ola bilər. Çünki söhbət böyüməkdə olan nəslin bədii tərbiyəsindən, milli məniyyət şüurunun inkişaf etdirilməsindən, vətənpərvərlik hisslərinin müəllimlərlə yolu ilə formalaşmasından gedir. Belə gətse... onların sorağı kitab mağazaları və ya kitabxanalardan deyil, daha çox internet klublarından, kafe və ya digər əyləncəli məkanlardan gələcək...

Dayandır Tağıyev
Yazı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kəndli İnformasiya Vəsitiyalarının İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun keçirdiyi müsabiqəyə təqdim etmək üçün hazırlanıb.